

خُتام بنام

تاریخ (۲) - یازدهم علوم انسانی

جزوه خلاصه درس ۱۵

تهیه کننده: خانم مرضیه نوریان-مشهد مقدس

کانال "تاریخ من" @tarikhehman3

درس ۱۵

قرون وسطا

تحولات سیاسی و اجتماعی

امپراتوری روم شرقی (بیزانس)

تقسیم امپراتوری روم : در قرن 4م، تقسیم امپراتوری روم بر اثر مشکلات اداری و اقتصادی به دو بخش شرقی و غربی
امپراتوری روم شرقی یا بیزانس : مقاومت بیزانس در برابر حملات پیاپی سپاهیان مسلمان، با وجود از دست دادن سرزمینهای
آفریقایی و بخش وسیعی از قلمرو آسیای خود، به علت بهره مندی از اقتصاد و ارتش و به خصوص نیروی دریایی نسبتاً نیرومند،

مرضیه نوریان-مشهد مقدس/کانال "تاریخ من @tarikhehman3"

علت اهمیت قسطنطنیه: محسوب شدن قسطنطنیه پایتخت امپراتوری بیزانس، بعنوان پایگاه مهمی برای تسلط آن امپراتوری بر ولایات تابع و حفاظت از راههای مهم تجاری به سبب برخورداری از موقعیت جغرافیایی و ارتباطی ویژه و داشتن باروهای دفاعی مستحکم،

سقوط امپراتوری روم شرقی: سرانجام با فتح قسطنطنیه 1453 (م 857 ق) توسط ترکان مسلمان عثمانی

تهاجم ژرمنها به امپراتوری روم غربی

عاقبت امپراتوری روم غربی (پیامد سیاسی حمله ژرمنها به امپراتوری روم غربی): برخلاف امپراتوری بیزانس، عدم موفقیت امپراتوری روم غربی در برابر سیل تهاجم دسته های ژرمن در سده های 5 و 6 م در نتیجه فروپاشی آن و تجزیه آن به چندین سرزمین جدا از هم و حکومت یکی از دسته های ژرمن بر هر یک از آنها

آثار و پیامد تهاجم ژرمنها به امپراتوری روم غربی از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی: ۱. افول شهرنشینی، ۲. رکود تجارت ۳. گسترش زندگی روستائینی

وضعیت شهرها پس از حمله ژرمنها: انحطاط بیشتر شهرهای اروپای غربی که بر پایه ی تجارت رونق گرفته بودند؛ پس از حمله ژرمنها. رهایی شغل بازرگانی و صنعتگری توسط بازرگانان و صنعت گران، و فرار به مکانهای امن. وضعیت تعلیم و تربیت و فعالیت های فرهنگی پس از حمله ژرمنها: از رونق افتادن آن و تعطیلی بیشتر مدارس؛ از یاد رفتن علوم، ادبیات، معماری و هنر یونانی و رومی به مرور زمان.

پادشاهی شارلمانی و امپراتوری مقدس روم

چگونگی تشکیل حکومت فرانکها: ایجاد حکومت توسط دسته ای از ژرمنها در سرزمین گل با تصرف سرزمین گل؛ گسترش قلمرو پس از گرویدن به دین مسیحیت و اتحاد با کلیسای رم، اوج قدرت پادشاهی فرانکها در زمان شارل بزرگ، مشهور به شارلمانی.

گسترش قلمرو فرانکها: پس از گرویدن به دین مسیحیت و اتحاد با کلیسای رم

اوج قدرت فرانکها: در زمان پادشاهی شارلمانی

اقدامات شارلمانی:

۱. تسلط شارلمانی با جنگ های پی در پی همراه با خون ریزی بسیار بخش اعظم اروپای غربی و مرکزی را تا سال 800 م. (اقدامات جهانگشایی)

۲. اتحاد شارلمانی، همچون پدر و نیای خود، با پاپ و پشتیبانی از پاپ در برابر دشمنان و رقیبان؛ در مقابل اعطای لقب «امپراتور مقدس روم» توسط پاپ به او. (اقدامات مذهبی)

۳. احیای نهاد اداری دوران امپراتوری روم موسوم به کومس یا کنت توسط شارلمانی با هدف اداره ی قلمرو خود همچنین انتخاب مأموران ویژه ای توسط شارلمانی برای نظارت دقیق بر عملکرد کنتها به منظور دادن گزارش مستقیم عملکرد آنها به پادشاه. (اقدامات اداری)

کُنت ها: اداره مناطق مختلف امپراتوری فرانکها توسط کنت به عنوان نماینده ی پادشاه

اوضاع اروپا پس از انقراض امپراتوری شارلمانی: ایجاد هرج و مرج در اروپا در اوایل قرن 9 م، با انقراض امپراتوری شارلمانی و ایجاد ناامنی (علت ناامنی) بدنبال حملات طوایف غیر متمدن از شرق و شمال. عدم توانایی پادشاهان در تأمین هزینه ی ارتش، در نتیجه ناتوانی در حفظ اقتدار و امنیت قلمرو خود. به همین دلیل تصمیم اربابان (زمین داران بزرگ) از جمله شاهان، در اختصاص قسمت هایی از زمین ها و املاک خود در برابر دریافت خدمات نظامی و غیرنظامی به زیردستان و یا اشراف درجه ی دوم.

علت واگذاری قسمتی از املاک توسط شاهان و سایر زمینداران به اشراف درجه دوم (سیاست شاهان و زمینداران در مقابل ناتوانی آنها در جلوگیری از حمله قبایل بیابانگرد به اروپا): در مقابل خدمات نظامی و غیرنظامی ایشان در هنگام حمله طوایف غیرمتمدن به اروپا

سلسله مراتب اجتماعی در اروپا در ابتدای قرون وسطی: 1. شاهان 2. فئودالها یا زمینداران بزرگ (اشراف درجه یک) 3. اشراف درجه دوم 4. واسال

اشراف درجه ی دوم: واگذاری قسمتی از زمینهایشان به زیردستان خود

چگونگی تشکیل سلسله مراتب فئودالیسم در اروپا: ناتوانی شاهان پس از شارلمانی در حفاظت از مناطق حکومتی خود در مقابل اقوام بیابانگرد و تأمین هزینه ارتش؛ در نتیجه واگذاری قسمتی از املاک خود به اشراف درجه دوم و زیردستان در مقابل خدمات نظامی و غیر نظامیشان؛ ادامه همین روند توسط اشراف درجه دوم در نتیجه ایجاد نظام فئودالیسم در اروپا؛ تصاحب کلیه حقوق خاص شاهان توسط فئودال در نتیجه تقسیم قدرت سیاسی میان فئودال های کوچک و بزرگ فئودالیسم: سلسله مراتبی شامل ارباب یا فئودال و باج گزار یا واسال

وظایف واسال: سوگند وفاداری واسال به ارباب خود و موظف به یاری ارباب خود در هنگام جنگ، حفاظت از کاخ و کوشک او و پرداخت عوارض و مالیات به او.

فئودال: ارباب یا زمیندار بزرگ؛ امتیازات یا وظایف: تصاحب کلیه ی حقوق خاص شاهان؛ یعنی گرفتن 1. مالیات از زیردستان خود، 2. قضاوت کردن و حتی صدور حکم اعدام توسط بعضی از آنان 3. همچنین داشتن حق اعلان جنگ و صلح و پرچم و لوای مخصوص به خود.

پیامد نظام فئودالیسم: تقسیم قدرت سیاسی میان فئودال ها یا زمینداران بزرگ و کوچک.

استقرار فئودال ها: در قلعه های عظیم و احتساب آن به مثابه پایتخت آنان

وضعیت و موقعیت سرفها:

سرف: در قرون وسطا میلیونها کشاورز وابسته به زمین و وظیفه آنها کار بر روی زمین های اربابان (فئودالها) مشهور به سرف.

انواع سرفها: ۱. گروهی از سرف ها، کشاورزان آزادی بودند که به علت بدهکاری سرف شدند ۲. عده ای از کشاورزان بدنبال نامنی و هرج و مرج و واگذاری زمین و املاک توسط برخی از کشاورزان به فرد نیرومند و در مقابل، بهره مندی از حمایت او امتیازات اجتماعی سرفها: قراردادن در پایین ترین مرتبه ی اجتماعی نظام فئودالی. عدم اجازه در ترک ملک ارباب خود، اما در عین حال عدم خرید و فروش آنها مانند برده کشاورزی در قرون وسطا:

پیشرفت مستمر کشاورزی در قرون وسطا؛ اما محسوس نبودن این پیشرفت

عوامل پیشرفت کشاورزی در قرون وسطی: اختراع خیش آهن، بهره گیری وسیع از اسب در امور زراعی و استفاده ی درست از کود حیوانی

پیامد اختراع خیش و بهره گیری از اسب در امور زراعی در قرون وسطی: بهبود کشاورزی و افزایش محصول

با وجود بهبود کشاورزی در قرون وسطی محدودیت افزایش میزان تولید محصول به علت عدم کاشت یک سوم تا نیمی از زمین به منظور بازیابی قوت زمین هر سال

پیامد عدم کشت نیم یا یک سوم زمینهای کشاورزی: (علل ایجاد قحطی در قرون وسطی) ایجاد قحطی و گرسنگی، به صورت مستمر و افزایش آن به علت وضعیت نامناسب جاده ها و حمل و نقل.

جنگهای صلیبی

جنگ های صلیبی: سلسله ای از جنگهای ایجاد شده توسط مسیحیان به دعوت پاپ و به فرماندهی شاهان و اشراف اروپایی علیه مسلمانان. ادامه این جنگ ها حدود دویست سال (۱۰۹۶ م/ ۴۹۰ ق. تا ۱۲۹۱ م./ ۶۹۰ ق) علت نامگذاری جنگهای صلیبی: استفاده مسیحیان شرکت کننده در این جنگ از نشان صلیب بر روی لباس و پرچمهای خود، مشهور به جنگ های صلیبی
علل و عوامل جنگ های صلیبی: نقش مجموعه ای از علل و عوامل مختلف دینی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در بروز جنگهای صلیبی.

۱. مشکلات اقتصادی و اجتماعی سرزمینهای اروپایی:

علت بروز مشکلات اقتصادی و اجتماعی در اروپای قرون وسطی: ۱. به دنبال هجوم و مهاجرت گسترده ی طوایف ژرمنی به سرزمین های اروپای غربی ۲. رکود و تعطیلی فعالیت های تجاری و کارگاهی،

مهمترین مشکلات اقتصادی اروپای غربی: افزایش جمعیت، بیکاری، فقر و کمبود مواد غذایی

سیاست پادشاهان و فئودالها برای کاهش مشکلات اقتصادی و اجتماعی قلمرو خود: تلاش در تشویق مردم برای شرکت در جنگ های مذهبی، و حرکت به سوی سرزمین های دور دست.

آگاهی مردم اروپای فقیر در آن زمان: از ثروت، رفاه و رونق سرزمین های اسلامی از طریق اروپاییان سفر کرده به عنوان زائر به بیت المقدس

مرضیه نوریان-مشهد مقدس/کانال "تاریخ من" @tarikheman3

(انگیزه اروپاییان در حمله به سرزمینهای آباد مسلمانان با توجه به فقر گسترده اروپا در مقابل ثروت و رفاه مسلمانان)

۲. به خطر افتادن موجودیت امپراتوری بیزانس:

نقش نبرد ملازگرد: درخواست کمک امپراتور روم شرقی از پاپ، علیه مسلمانان بدنبال پیروزی سلجوقیان بر امپراتوری بیزانس در جنگ ملازگرد و پیشروی آنان در آسیای صغیر، در نتیجه در پی این تقاضا، درخواست پاپ اوربان دوم از مسیحیان برای حمله به سرزمینهای اسلامی و جنگ با مسلمانان.

(پیامد شکست بیزانس از مسلمانان سلجوقی در نبرد ملازگرد کمک از پاپ علیه مسلمانان)

۳. موفقیت‌های نظامی مسیحیان در اندلس:

علت موفقیت مسیحیان در اندلس: در قرن 11 م، به دلیل ضعف و اختلافات داخلی حاکمان مسلمان در اندلس، تصرف بخش‌های وسیعی از اندلس توسط مسیحیان؛ در نتیجه این پیروزها، افزایش انگیزه و روحیه ی صلیبیان برای شرکت در نبرد علیه مسلمانان و معرفی این جنگها از سوی کلیسا بعنوان جنگ مقدس روند جنگ های صلیبی:

جنگ اول صلیبی: پیروزی صلیبیان در نخستین جنگ صلیبی (علت پیروزی صلیبیون در جنگ اول) با استفاده از غفلت حکومت سلجوقی و اختلاف و دشمنی های میان خلافت های فاطمیان و عباسیان در نتیجه تصرف شهر بیت المقدس و چند شهر دیگر منطقه ی شام در سواحل شرقی مدیترانه و کشتار مسلمان و یهودی آن شهرها.

نقش اختلاف دولتهای مسلمان در نتیجه (علت شکست مسلمانان) اولین جنگ صلیبی: اختلاف میان خلفای فاطمی و عباسی و سلجوقی و عدم اتحاد آنها با یکدیگر و بی توجهی آنها به حرکت اروپاییان به سوی بیت المقدس در نتیجه تصرف آنجا بازپس گیری بیت المقدس از اشغال صلیبیان: آزادی بیت المقدس توسط صلاح الدین ایوبی، سردار گُرد مسلمان، ادامه جنگهای صلیبی: پس از آزادی بیت المقدس توسط مسلمانان با تشویق پاپ توسط پادشاهان، فئودا لها و شوالیه های اروپایی، اما عدم توفیق آنان.

پایان جنگهای صلیبی: پایان جنگ های صلیبی با پیروزی مسلمانان و بیرون راندن صلیبیان از آخرین پایگاهشان در سواحل شام (1291م/690 ل.ق).

آثار و پیامدهای جنگهای صلیبی:

پیامد جنگهای صلیبی برای مسلمانان (آسیب جنگ برای مسلمانان): با وجود پیروزی مسلمانان در جنگ های صلیبی و حفظ سرزمین های خود؛ اما بعلت وقوع جنگ، در بخشی از قلمرو اسلامی یعنی فلسطین، شام و مصر، به بار آمدن آسیب و خسارت های جانی و مالی فراوانی برای ساکنان این مناطق.

پیامد جنگهای صلیبی برای اروپا: با وجود شکست صلیبیان به لحاظ سیاسی و نظامی در جنگ های صلیبی، اما بهره های فراوان آنان در زمینه اقتصادی، فرهنگی و علمی از این جنگها. قرارداد شدن اروپاییان در سطح پایین از لحاظ پیشرفتهای علمی و فرهنگی و رفاه اقتصادی نسبت به مسلمانان و دیگر مردمان مشرق؛ در نتیجه ی این جنگها آشنایی آنان با تمدن باشکوه اسلامی.

مرضیه نوریان-مشهد مقدس/کانال "تاریخ من @tarikheheman3"

مهمترین پیامد جنگ های صلیبی برای اروپاییان: جنگها زمینه ساز انتقال دستاوردهای گوناگون تمدن اسلامی به خصوص دستاوردهای علمی مسلمانان به اروپا در نتیجه افزایش اطلاعات جغرافیایی اروپاییان و شکوفایی بنادر مهم اروپایی در دریای مدیترانه از نو و رونق دوباره آنها.

پیدایش پادشاهی های قدرتمند

چگونگی ایجاد پادشاهی های قدرتمند در اروپا: در سده های 12 و 13 م با احیای شهرها و رشد تجارت، به تدریج بر سر کار آمدن شاهان نیرومندی در اروپا به ویژه در انگلستان و فرانسه. (مهمترین اقدامات پادشاهان در اروپا در قرن ۱۲ و ۱۳م): تشکیل ارتش منظم و دائمی توسط این فرمانروایان {هدف شاهان از ایجاد ارتش دائمی} به منظور ایجاد تمرکز و کاهش وابستگی به نیروی نظامی فئودال ها؛ پیامد این اقدام (تشکیل ارتش منظم)، تقویت حکومت مرکزی و کاهش قدرت اشراف فئودال به طرز چشمگیری

علت حمایت بازرگانان و صنعت گران از شاهان اروپایی در جریان قدرتیابی: فراهم نمودن شرایط مساعدی برای توسعه ی تجارت و صنعت توسط حکومت مرکزی مقتدر {چگونگی فراهم شدن شرایط مساعد برای توسعه ی تجارت} از طریق برقراری نظم و امنیت، وحدت اداری و یکسان سازی قوانین،

کلیسا و تحولات آن

جایگاه و موقعیت کلیسا

ایجاد کلیساهای متعددی در سراسر امپراتوری روم: با گسترش مسیحیت و افزایش شمار مسیحیان در قلمرو امپراتوری روم،

تأثیرگذاری فراوان کلیسا در قرون وسطا

علل تأثیر گذاری کلیسا بر زندگی مردم اروپا در قرون وسطی: تعلق تمام افراد متولد شده در خانواده مسیحی، به این نهاد قدرتمند در نتیجه نظارت کلیسا بر تمام جنبه های زندگی مسیحیان و اعمال نفوذ بر آنان
جایگاه کلیسا در سده های میانه: تأثیرگذاری فراوان کلیسا در قرون وسطا؛ در اختیار گرفتن هدایت جریان فکر و فرهنگ توسط مقام های کلیسا و تعلیم کلام، فلسفه، اخلاق، ادبیات و هنر مطابق میل و سلیقه ی خود؛ قائل بودن حق انحصاری تفسیر کتاب مقدس و عدم اجازه ترجمه به زبان های دیگر و نشر این کتاب جز به زبان لاتین

موفقیت کلیسا در قرون وسطا موفقیت زیادی در گسترش مسیحیت در میان ژرمن ها و سایر اقوام مهاجم به اروپا.

برخورداری کلیسا از املاک و زمین های بسیاری در سرتاسر اروپا و به خصوص ایتالیا در این دوره.

حربه های کلیسا برای افزایش نفوذ بر مسیحیان: رسم بخشش گناهان و تفتیش عقاید یا انکیزیسیون

رسم بخشش گناهان: از جمله رسوم دینی موجب افزایش نفوذ و تأثیر گسترده ی کلیسا در قرون وسطا. بدین منظور اعتراف به گناه توسط شخص گناهکار در برابر کشیش و درخواست بخشش از وی. معمولاً پرداخت پول توسط بخشش خواهان، برای

مرضیه نوریان-مشهد مقدس/کانال "تاریخ من" @tarikheman3

لغوکيفر گناهان خویش و استفاده از آن برای کارهای خیر و عام المنفعه مانند ساخت و تعمیر کلیسا، بیمارستان، سدها و جاده ها.

حربه ی تفتیش عقاید یا انکیزیسیون: استفاده از حربه ی تفتیش عقاید توسط کلیسا در قرون وسطا به منظور مقابله با بی دینی و بدعت گذاری و جلوگیری از اندیشه های مخالفان خود. اخراج متهمان به بی دینی و بدعت گذاری از کلیسا و مجازات سخت آنان از جمله تبعید، مصادره ی دارایی، به چوب بستن و سوزاندن برای این گونه متهمان.

پا پها و پادشاهان

روابط کلیسا با شاهان و فئودال ها در قرون وسطا: آمیزه ای از اتحاد و همکاری و رقابت و کشمکش بر سر قدرت؛ از جمله در سده های نخستین قرون وسطا: ناکام گذاشتن تلاش های سیاسی و نظامی امپراتوری بیزانس برای تسلط بر کلیسای رم از طریق: همکاری و اتحاد پاپ با شاهان و اشراف اروپای غربی،

روابط کلیسا با شاهان و فئودال ها پس از مرگ شارلمانی 814 (م): ادعای اسقفها و پاپ به سبب آشفتگی اوضاع در برخورداری از حقوق سیاسی و قدرت دنیوی و حتی در مواقعی رقابت و کشمکش با شاهان و امپراتوران. ایجاد اختلاف و درگیری شدیدی میان پاپ و امپراتور آلمان (امپراتور مقدس روم) {علت اختلاف آنها} بر سر انتصاب اسقفها و اعطای حلقه و عصای اسقفی در سده های ۱۱ و ۱۲ م

علم و آموزش

علت کساد و بی رونقی فعالیت های علمی و فرهنگی در نیمه ی نخست قرون وسطا: به دلیل افول شهرها،

واختصاص عمده ی آموزش به تربیت کشیشان و مبلغان مذهبی {مهمترین نوع آموزش}

در این دوره سیطره ی کلیسا بر ابعاد مختلف فرهنگ و نظام تعلیم و تربیت

اقدامات شارلمانی در زمینه ی علم و دانش: در میان فرمانروایان آن عصر، توجه خاص شارلمانی به دانش و تعلیم و تربیت. تأسیس مدرسه ای در کاخ سلطنتی در پایتخت توسط وی و دعوت وی از علمای مسیحی از انگلستان، ایرلند و ایتالیا برای مطالعه و تدریس در آن مدرسه

علل توجه به علم در نیمه ی دوم قرون وسطا در اروپا: ۱. پس از جنگ های صلیبی، به سبب رونق شهرهای اروپایی و افزایش ثروت و رشد جمعیت شهری، افزایش نیاز به علم و آموزش. ۲. نیاز پادشاهان، فئودال ها، کلیسا و بازرگانان به افراد باسواد و حساب دان. ۳. نیاز فراوان به وجود حقوق دانان برای حل و فصل دعاوی بیش از گذشته در آن دوره نخستین مراکز آموزش عالی اروپایی: مدرسه های حقوق و طب گشایش یافته در ایتالیا در قرن ۱۱ م.

پس از آن توسعه ی تدریجی مدارس و دانشگاه ها و استفاده از کتاب قانون ابن سینا در پزشکی، بعنوان یکی از متون اصلی آن دانشگاه ها

دانشگاه پاریس: تأسیس شده به فرمان پادشاه فرانسه 1200 (م). مهمترین علوم تدریس شده در دانشگاه پاریس: تحصیل طالبان علم در این دانشگاه در رشته های حقوق، فلسفه و الهیات مسیحی.

مرضیه نوریان-مشهد مقدس/کانال "تاریخ من" @tarikhe3

آموزش رسمی در آن زمان: به زبان لاتین و تأکید بر دانش الهیات مسیحی، فلسفه و بی توجهی به منطق و به علوم تجربی و مهندسی بعثت تسلط کلیسا

آشنایی دانشمندان اروپایی در قرون وسطا با اندیشه های فلسفی فیلسوفان بزرگ یونان باستان همچون ارسطو و افلاطون: از طریق ترجمه ی آثار و نوشته های فیلسوفان مسلمان مانند ابوعلی سینا و ابن رشد

برجسته ترین فیلسوف اروپایی در سده های 12 و 13 م: **توماس آکویناس؛ استفاده وی از برهان های ارسطو برای اثبات خدا در یکی از مهم ترین کتاب های خود با عنوان "اصول الهیات" . استفاده از نظریات فلسفی او تا قرن ها به عنوان فلسفه ی رسمی کلیسای کاتولیک.**

مانا باشید

م.نوریان

دبیر ناحیه مشهد

سلسله مراتب کلیسای قرون وسطی: ۱. پاپ ۲. کاردینال ۳. اسقف اعظم ۴. اسقف ۵. کشیش

نظام اجتماعی فئودالی: ۱. فئودال ۲. شوالیه (نیروی نظامی) ۳. سرف (کشاورز وابسته به زمین) ۴. کشاورز بدون زمین

کانال تلگرامی "تاریخ من"

@tarikhe3